

Derleme

Gönderim Tarihi: 19.02.2022

Kabul Tarihi: 04.07.2022

Türkiye’de Afazinin Dilbilimsel Özellikleriyle İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerle İlişkin Bir İnceleme

Özlem Öge Daşdöğen¹, Müzeyyen Karaman², Harun Ayas³, Beril Çıyrak⁴, Buse Demir⁵

Özet

Amaç: Afazi, nörojenik kaynaklı edinilmiş bir dil bozukluğu olup değerlendirme ve rehabilitasyonunda multidisipliner bir ekip çalışması gerektirir. Afazinin varlığını ve türünü belirlemek amaçlı yapılacak değerlendirmelerin yanı sıra rehabilitasyonuna ilişkin olarak da temel bir mesleki sorumluluğu olan Dil ve Konuşma Terapistleri bu ekibin önemli bir parçasıdır. Bu araştırmanın amacı, afazinin dilbilimsel özellikleri ile ilgili olarak ülkemizde yapılan lisansüstü tez çalışmalarının farklı değişkenler açısından incelenmesidir. Buna ek olarak, dil ve konuşma terapistlerinin afazinin dilimizdeki dilbilimsel görünümüne ilişkin lisansüstü düzeyde teorik katkısının diğer meslek alanlarıyla karşılaştırmalı olarak betimlenmesidir. **Yöntem:** Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırma için veri toplama sürecinde Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nin (YÖKTEZ) resmî web sitesinin tez veri tabanı temel alınarak “afazi” ve/veya “edinilmiş dil bozukluğu” anahtar sözcükleri ile arama yapılmıştır. **Bulgular:** Yapılan tarama sonucunda 1973-2021 yılları arasında yapılmış toplam 94 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden çalışmanın dahil edilme kriterlerine uyan 21 tez çalışmaya dahil edilmiştir. **Sonuç:** Türkiye’de lisansüstü tez çalışmalarında afazinin dilbilimsel özelliklerine ilişkin yapılan çalışmaların sayısı son yıllarda giderek artış göstermekle birlikte halen sınırlı sayıda olup tüm anabilim dalları açısından genel olarak değerlendirildiğinde, anlama (alıcı dil) düzeyinde sırasıyla pragmatik ve fonolojik, üretim (ifade edici dil) düzeyinde ise sırasıyla pragmatik ve morfolojik alanların en az çalışılan dilbilimsel alanlar olduğu göze çarpmıştır. Bu incelemenin, afazide dilin uygun şekilde değerlendirilebilmesi ve dil rehabilitasyonu için uygun hedeflerin belirlenebilmesi için dilimize özgü afazide görülen dilbilimsel özelliklere ilişkin çalışmalardaki durumu ortaya koyduğundan ve bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: afazi, dilbilim, dil ve konuşma terapisi, edinilmiş dil bozukluğu, lisansüstü tez.

¹ Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü, ORCID: 0000-0002-8954-0980, ozlem.dasdogen@istinnye.edu.tr.

² Uzm. DKT., Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dil ve Konuşma Terapisi ABD Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0002-6180-1050, muzeyyen.karaman29@gmail.com.

³ Uzm.DKT., İstanbul Erenköy Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi, Dil ve Konuşma Terapisi Kliniği, ORCID: 0000-0002-4169-4286, harun12ayas@gmail.com.

⁴ DKT., Özel Dönüşüm Akademi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, ORCID: 0000-0003-4891-1041, dktblerilciyrak@gmail.com.

⁵ DKT. Ümraniye Eğitim Araştırma Hastanesi, ORCID: 0000-0002-4376-6909, demirbuse@gmail.com.

Bu makaleyi kaynak göstermek için/To cite this article: Daşdöğen, Ö. Ö., Karaman, M., Ayas, H., Çıyrak, B., ve Demir, B. (2022). Türkiye’de Afazinin Dilbilimsel Özellikleriyle İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerle İlişkin Bir İnceleme. *Dil, Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 208-232.

An Investigation of Graduate Theses on the Linguistic Features of Aphasia in Turkish

Summary

Purpose: Aphasia is a neurogenic acquired language disorder that requires a multidisciplinary team approach in its evaluation and rehabilitation. Speech and language therapists (SLTs), who have a fundamental professional responsibility for rehabilitation as well as evaluation to determine the presence and type of aphasia, are a crucial part of this team. The aim of this research was to investigate the graduate theses on the linguistic features of the aphasia in terms of different variables such as the year of publication, the university/department where the thesis was prepared along with the type of aphasia and the linguistic components examined. In addition, another aim of this study was to describe the theoretical contribution of SLTs to the linguistic aspects of aphasia in Turkish by comparing it with other fields of profession. **Method:** In this study, the document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. In the data collection process for the research, a search was made with the keywords “aphasia” and “acquired language disorder” in the thesis database of the official website of the Council of Higher Education Thesis Center (COHE Thesis Center). **Results:** As a result of the search, a total of 94 graduate theses completed between 1973-2021 were accessed. Among these theses, 21 theses that met the study’s inclusion criteria were included in this study. Respectively, (a) the distribution of theses done by SLT and by other departments depending on universities, institutes, and departments, (b) the distribution of theses done at different graduate levels by years, (c) the distribution of linguistic components of graduate theses according to language areas (receptive/expressive language), (d) the distribution of linguistic components examined in graduate theses on aphasia in SLT and other departments, (e) the distribution of aphasia type in participants recruited in the thesis study, (f) the distribution of theses that focused on aphasia assessment and/or aphasia therapy, and (g) the distribution of traditional and non-traditional (brain stimulation, brain imaging) evaluation and therapy methods used in the thesis was examined. **Conclusion:** Although the number of studies on the linguistic features of aphasia in graduate theses in Turkey has increased gradually in recent years, it still appears to be limited. It has been noted that so far pragmatic and phonologic components in receptive language and pragmatic and morphologic components in expressive language are the least studied aspects by all departments. It is supposed that this investigation will contribute to the literature by evaluating the language in aphasia and determining the appropriate targets for language rehabilitation. Additionally, it reveals a current overview of the previous theses on the linguistic features of aphasia specific to Turkish which is an agglutinative language.

Keywords: aphasia, linguistics, speech and language therapy, acquired language disorder, graduate thesis.

Giriş

İnme dünyada en sık görülen nörolojik hastalıklardan olup gelişmiş ülkelerde en başta gelen ölüm nedenlerinden biri iken (Berthier, 2005), ülkemizde son yıllarda ölüme neden olan hastalıklar içinde ikinci sıraya yükselmiştir [Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2019]. İnme geçiren bireylerin yaklaşık 1/3’ünden fazlasında akut dönemde afazi görüldüğü bilinmektedir

(Wu ve ark., 2020). Afazi sıklıkla inme sebebiyle beyindeki kortikal yapıları, subkortikal yapıları ve bunlar arasındaki bağlantıları sağlayan beyaz madde yolaklarının oluşturduğu nöral ağların hasarından kaynaklanan ve dilin üretiminde, anlaşılmasında veya tekrarlanmasında güçlüklerle neden olan edinilmiş bir dil bozukluğudur (Ardila, 2010; Kemmerer, 2015; Dronkers 2017).

19. yüzyılın sonlarına doğru önce Broca'nın, ardından Wernicke'nin fokal bir beyin hasarıyla ilişkili alıcı ve ifade edici dil bozukluklarını tanımlamalarının ardından Lichtheim tarafından modifiye edilen ve sonrasında da 20. yüzyılın ortalarına doğru Geschwind tarafından şekillendirilen "klasik model" günümüz afazi sınıflandırmasına katkı sunmuş olsa da son yıllarda güncelliğini yitirmiştir (Rao, 1994).

Afazinin alt tiplerini tanımlamayı oldukça basitleştirmiş olmasına ek olarak hem klinikte hem de bu alandaki araştırmalarda kullanımı açısından sıklıkla başvurulmuş diğer bir yaygın sınıflandırma ise akıcılık üzerine temellenmektedir (Clough & Gordon, 2020). Akıcı afazi ve akıcı olmayan (tutuk) afazi ana kategorilerinin altında farklı afazi alt tipleri tanımlanmıştır. Akıcı olmayan ya da diğer bir deyişle tutuk afazide, konuşmanın gerçekleştirilebilmesi için çok çaba gösterilmesi gerekir ve dilbilgisel özellikler de etkilenmiştir. Dil üretimindeki akıcılığa ek olarak dili anlama görece korunmuşsa Broca afazi ya da Transkortikal Motor Afazi (TMA) gibi afazinin alt tiplerinden söz edilebilir. Tekrarlama becerisi bağlamında ise Broca afazisinde tekrarlama becerisi olumsuz etkilenirken, TMA'da tekrarlama becerisi korunur ancak soruları spontane cevaplama zorlukları ortaya çıkabilir. Bunlara ek olarak, dili anlamada da bozulma var ise hem alıcı hem de ifade edici dilin etkilendiği global afaziden söz edilebilir. Akıcı afazide ise konuşma akıcı olmasına ve cümle yapıları görece korunmuş olmasına rağmen konuşmanın içeriği anlamdan yoksundur. Akıcı afazi ana başlığı altında, dili anlama görece korunmuşsa, sözcük bulma zorlukları ve tekrarlama zorluğunun görüldüğü iletim tipi afazi veya tekrarlamanın korunduğu ancak

sözcük bulma zorluklarının söz konusu olduğu anomik afazi alt tiplerinden söz edilebilir. Akıcı afazide dili anlama bozulmuşsa tekrarlanmanın bozulduğu Wernicke Afazisi veya tekrarlama korunmuş ancak spontane sorulara, uygun spontane yanıtı vermede bir bozulma söz konusuysa Transkortikal Duyusal Afaziden (TDA) bahsedilebilir (Davis, 2007; Goodglass & Kaplan, 1972). Buna ek olarak, sağ elini kullanan kişilerde sağ hemisfer lezyonu sonrası seyrek görülen bir afazi türü olan çapraz afazi (Sheehy, 2006) ile beynin korteks altı yapılarının lezyonuna bağlı olarak ortaya çıkan subkortikal afaziler klasik afazi sendromları dışında ele alınmalıdır (Radanovic & Mansur, 2011). Ayrıca, Primer Progresif Afazi (PPA) olarak isimlendirilse de afaziden ziyade dil ağlarının nörodejenerasyonuna bağlı olarak dil ve konuşma becerilerinde bozulmaya neden olan bir klinik sendromdur (Tee & Gorno-Tempini, 2019).

Afazi alanında yapılan güncel çalışmalar, afazinin türünden ve hatta akıcı/tutuk şeklindeki dikotomik bir ayırmadan ziyade afazinin nörofizyolojik ve nöroanatomik izdüşümleriyle birlikte spesifik dilbilimsel özelliklerine odaklanmayı tercih etmektedir (Van Hees ve ark., 2014a; Van Hees ve ark., 2014b). Dilin üretimi, anlaşılması ve tekrarlanması becerilerinin yanı sıra farklı afazi alt tiplerinde kendine özgü dilbilimsel bazı görünüşler ortaya çıkmaktadır. Dildeki bu özgül bozulmalar agramatizm gibi sentaks (sözdizimi) düzeyinde olabilir veya kavramların fonolojik ve semantik bileşenleriyle ilişkili olan sözcüksel erişim (lexical access) sorunu nedeniyle adlandırmanın etkilendiği (anomi gibi) sözcüksel (lexical) ya da konuşulan dilin konuşma seslerinin bir araya geliş kurallarını kapsayan fonolojik (sesbilgisel) düzeyde ortaya çıkabilir (Goodglass, 1983).

Genelde Broca afazisi gibi agramatik afazisi olan bireylerde sentaksın yanı sıra morfolojik düzeyde de bozulmalar ortaya çıkar (Marusch ve ark., 2017). Dilin bağlamsal temelde işlevsel olarak kullanımını kapsayan dilin pragmatik bileşenindeki performansın, afazinin şiddeti ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Yani afazi şiddeti arttıkça dilin işlevsel

kullanımı da bozulmaktadır (Irwin ve ark., 2002). Afazide sözü edilen dilbilimsel bileşenlerdeki sorunlar tekrarlama, adlandırma, işitsel anlama gibi görevlerin yerine getirilmesini çeşitli düzeylerde bozabilir. Örneğin, işitsel anlamada, sözcüksel erişim (lexical access), fonolojik çıktıya veya fonolojik kısa süreli bellekteki bozulmalar iletim tipi afazide göze çarpan özelliklerden biri olan tekrarlama becerisini de bozar (Rao, 1994). İnmeye bağlı afazilerde anlama sorunları sık olarak görülmektedir. Anlama sorunları, sözel ve sözel olmayan modalitelerde semantik işlemede zayıf yürütücü kontrole sahip semantik afazide ve işitsel-sözel anlaması, tekrarlama becerisi zayıf, jargonların sık kullanıldığı, akıcı konuşmaya sahip Wernicke afazisinde görülebilir. Her iki afazi tipinde de semantik erişim sorunlarına rastlanabilir. Diğer bir deyişle, karşılaştığımız nesne ya da sözcüklerin anlamını kavramamızı sağlayan semantik bileşen afazide çeşitli düzeylerde etkilenebilir (Thompson ve ark., 2015).

Sonuç olarak, afazide lezyon yeri bilgisine ek olarak dilsel görünümleri değerlendirmek afazinin tanılanması, rehabilitasyonu ve alandaki araştırmalar açısından önem taşımaktadır. Ancak dil alanındaki klinik görünümler, konuşulan dilin özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Çince, morfolojik birimlerle belirli cinsiyet, sayı, zaman gibi bilgiler taşımadığından gramatik morfoloji açısından dünyanın en sade dilidir. Çince’de normal bir konuşma, İngilizce’de agramatik bir afazili bireyin telegrafik konuşmasına benzemektedir. Türkçe ise bu açıdan Çince’nin diğer ucunda yer alan bir dildir. Türkçe’de morfemler çok zengindir ve çok sayıda bilgi taşırlar. Bu nedenle Türkçe konuşan bir Broca afazili bireyde telegrafik konuşma görülmez (Bates ve ark., 1991). Afazide dilimize özgü dilbilimsel görünümlere ilişkin bilimsel çalışmalar, son yıllarda artış göstermekle birlikte halen sınırlı sayıdadır (Maviş ve ark., 2019; Özge ve ark., 2020; Yarbay Duman ve ark., 2020). Türkçe konuşan afazili bireylerin dilimize özgü sergilediği özellikleri saptamak; dili uygun şekilde değerlendirmek, dil rehabilitasyonu için uygun hedefleri belirlemek ve bu konuda yapılacak araştırmalar açısından önem taşımaktadır. Bu nedenlerle yapılan bu

incelemenin amacı, ülkemizde afazinin dilbilimsel özellikleriyle ilgili Dil ve Konuşma Terapisi (DKT) ve DKT dışındaki anabilim dallarında lisansüstü düzeyde yapılmış olan tezlerin özelliklerini betimleyerek mevcut durumu ortaya koymaktır. Çalışma, bu konuyla ilgili ileride yapılacak çalışmalara ışık tutması ve rehberlik etmesi yönlerinden önem taşımaktadır. Araştırmanın genel amacı çerçevesinde şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. DKT ve diğer anabilim dallarında konuyla ilgili yapılan lisansüstü tezlerin enstitü ve üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
2. Türkiye’de yapılan tezler yıllara göre hangi lisansüstü düzeyde (yüksek lisans veya doktora) yapılmıştır?
3. Afaziye ilişkin yapılan lisansüstü tezlerde incelenen dilbilimsel bileşenler (fonoloji, morfoloji, sentaks, semantik, pragmatik) anlama ve/veya üretim boyutuna göre nasıl bir sıklık ve dağılım göstermektedir?
4. Afaziye ilişkin yapılan lisansüstü tezlerde incelenen dilbilimsel bileşenler (fonoloji, morfoloji, sentaks, semantik, pragmatik) DKT ve diğer anabilim dallarında nasıl bir dağılım göstermektedir?
5. Afaziye ilişkin yapılan lisansüstü tezlerdeki katılımcıların afazi türü açısından dağılımı nasıldır?
6. Afazide dilbilimsel bileşenlere ilişkin yapılan tezler, afazide değerlendirmeye ve/veya afazi terapisine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
7. Yapılan tezlerde afazide geleneksel değerlendirme ve terapi yöntemleri dışında beyin uyarımı (TMS, tDCS vb.) ya da beyin görüntüleme (fMRI, EEG vb.) tekniklerinin kullanımına ilişkin dağılım nasıldır?

Yöntem

Bu çalışmada, yazılı belgeleri inceleyip sistematik olarak analiz etmek için kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır (Wach & Ward 2013; Yıldırım & Şimşek, 2016). Anadili Türkçe olan afazili bireylerdeki dilbilimsel bileşenlere ilişkin Türkiye’de yapılmış olup veri tabanından ulaşılabilen lisansüstü tezler söz konusu yedi değişken açısından incelemiştir:

1. DKT ve diğer anabilim dallarında yapılan tezlerin üniversite, enstitü ve anabilim dallarına göre dağılımı
2. Farklı lisansüstü düzeylerde yapılan tezlerin yıllara göre dağılımı
3. Yapılan lisansüstü tezlerin dil alanlarına göre dilbilimsel bileşenlerinin dağılımı
4. DKT ve diğer anabilim dallarında afaziye ilişkin yapılan lisansüstü tezlerde incelenen dilbilimsel bileşenlerin dağılımı
5. Tez çalışmasına katılan katılımcılarda afazi türünün dağılımı
6. Tezin afazide odaklandığı alanların (değerlendirme ve/veya terapi) dağılımı
7. Tezde kullanılan geleneksel olan ve geleneksel olmayan (beyin uyarımı, beyin görüntüleme gibi) değerlendirme ve terapi yöntemleri

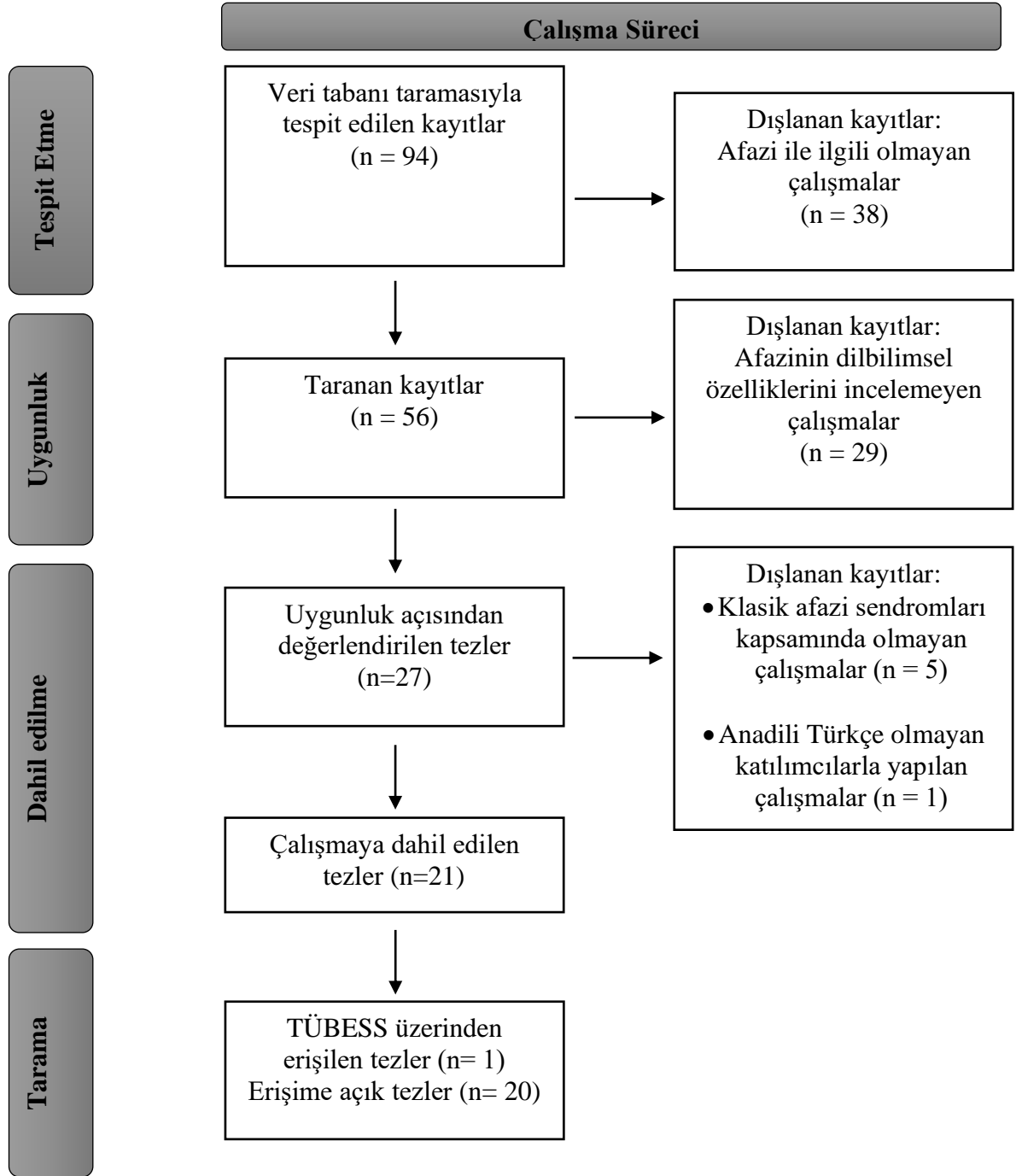
Bu çalışmada, Türkçe konuşan klasik afazi sendromuna sahip bireylerdeki dilbilimsel bileşenleri (fonoloji, morfoloji, sentaks, semantik, pragmatik) konu edinen ülkemizde yapılmış lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmaya dahil edilecek lisansüstü tezler, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi resmî web sitesinin veri tabanı esas alınarak (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>) 01.01.1973 ile 01.06.2021 tarihleri arasında yayınlanmış tezlerdir.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında gelişmiş tarama sayfasında kullanılacak anahtar sözcükler “afazi” ve “edinilmiş dil bozukluğu” olarak

belirlenmiştir. Gelişmiş arama yapılırken kullanılan anahtar kelimeler için “veya” bağlacı kullanılarak tez adı, özet, konu ve dizin alanlarını kapsayacak şekilde ve arama tipi “içinde geçsin” olacak şekilde arama gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 1973-2021 yılları arasında toplam 94 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu tezlerin 38’inin çalışma konusu afazili bireylerle ilgili olmayıp tezlerin içinde herhangi bir cümlede afazi kelimesi geçen çalışmalardır. Kalan 56 tez ise afazinin dilbilimsel özelliklerine yönelik yapıp yapılmadığı açısından incelenmiş olup erişime kapalı olduğu için 2’sine Türkiye Belge Sağlama Sistemi (TÜBESS) üzerinden erişilmiştir. Afazi ile ilgili olan ancak dilbilimsel özelliklerinin incelenmediği 29 kayıt ise dışlanmıştır. Afazide dilbilimsel özellikleri inceleyen 27 tez çalışmasından 5’i klasik afazi sendromları kapsamındaki afazili katılımcılarla yapılmaması sebebiyle çalışmaya dahil edilmemiştir. Geriye kalan 22 tezin 1’i katılımcıların anadilinin Türkçe olmamasından dolayı kayıt dışı bırakılarak toplamda 21 tez çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma kapsamına alınan lisansüstü tezler Ek-1’de yer almaktadır. Çalışmanın akış şeması Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1

Çalışmanın PRISMA Akış Şeması

Bulgular

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular bu bölümde yer almaktadır.

Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Lisansüstü Tezlerin Yapıldığı Üniversite, Enstitü ve Anabilim Dalına İlişkin Bulgular

Araştırmanın amaçlarından biri olan Türkiye’de afazide dilbilimsel bileşenlere ilişkin yapılmış tezlerin hangi anabilim dalı, enstitü ve üniversitede yapıldığına ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Ülkemizde Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerinin İncelendiği DKT ve DKT Dışı Anabilim Dallarında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Üniversite, Enstitü ve Anabilim Dalına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	n	%	Enstitü	n	%	Üniversite	n	%
DKT	6	28,6	Sağlık Bilimleri	12	57,1	Anadolu	5	23,8
DKT dışı	15	71,4	Sosyal Bilimler	8	38,1	Ankara	5	23,8
Toplam	21	100	Enformatik	1	4,8	Atatürk	1	4,8
			Toplam	21	100	Dokuz Eylül	2	9,5
						Hacettepe	3	14,3
						İstanbul	1	4,8
						İstanbul Medipol	1	4,8
						Orta Doğu	1	4,8
						Teknik		
						Turgut Özal	1	4,8
						Yeditepe	1	4,8
						Toplam	21	100

Ülkemizde afazide dilbilimsel bileşenlerin incelendiği lisansüstü tezlerin anabilim dallarına göre dağılımına bakıldığında (Tablo 1), DKT dışındaki anabilim dallarında yapılmış tezlerin çoğunluğu oluşturduğu belirlenmiştir. Bu konudaki tezler sırasıyla sağlık bilimleri, sosyal bilimler ve enformatik enstitülerine bağlı bölümlerde yapılmıştır.

Anabilim dallarına göre tezlerin dağılımları incelendiğinde; Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yazılan lisansüstü tezlerin yarısının DKT bölümünde yazıldığı, DKT dışı anabilim dallarında ise tezlerin sırasıyla Kulak Burun Boğaz Hastalıkları (KBB) (%25), Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları (OKB) (%8,33), Odyoloji (%8,33) ve Sinirbilimi (%8,33) Anabilim Dallarına ait olduğu görülmüştür. Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı anabilim dallarında yapılan 8 lisansüstü tez Dilbilim (%37,5), Genel Dilbilim (%12,5), İngiliz Dili Eğitimi (%12,5), İngiliz Dili ve Edebiyatı (%12,5), Bilişsel Bilim (%12,5) ve Özel Eğitim (%12,5) Anabilim Dallarında yapılmıştır. Bunların dışında 1 lisansüstü tez çalışması ise Enformatik Enstitüsüne bağlı Bilişsel Bilim Anabilim Dalında yapılmıştır.

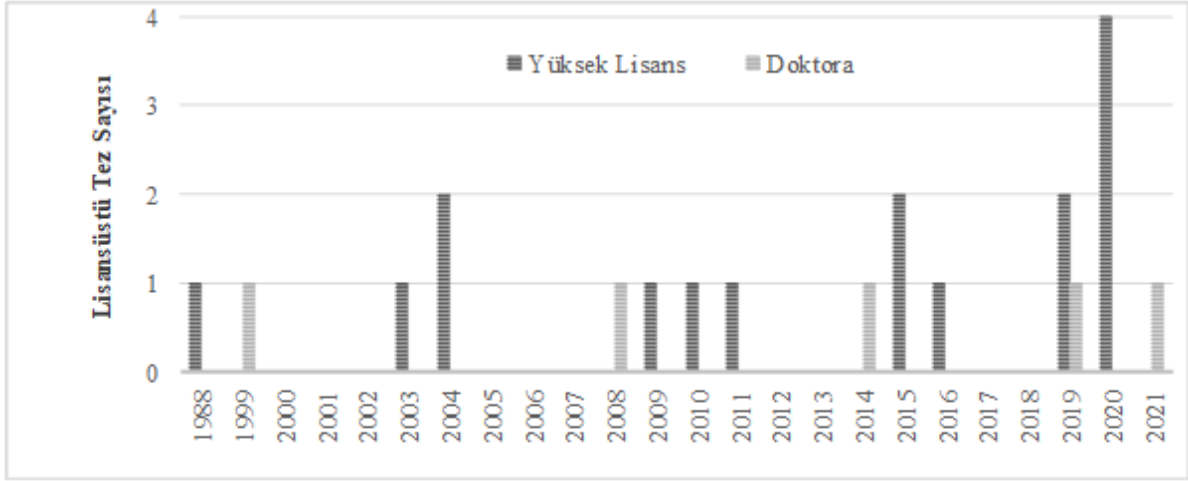
Üniversite bazında incelendiğinde konuyla ilgili yapılan lisansüstü tez çalışmaları sırasıyla Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Turgut Özal Üniversitesi'nde ve son sırada ise alfabetik sıraya göre Atatürk Üniversitesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi'nde yapılmıştır. Lisansüstü düzeyde bu konudaki tezlerin en fazla Anadolu Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nde eşit oranda yapıldığı görülmektedir.

Farklı Lisansüstü Düzeylerde Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin, yüksek lisans ve doktora olmak üzere iki farklı lisansüstü düzeydeki dağılımı yıllara göre incelenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2

Doktora ve Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı*

* 1988 ve 1999 yılları arasında afazili bireylerin dilbilimsel özellikleriyle ilgili tez çalışması yapılmadığı için aradaki yıllar şekilde gösterilmemiştir.

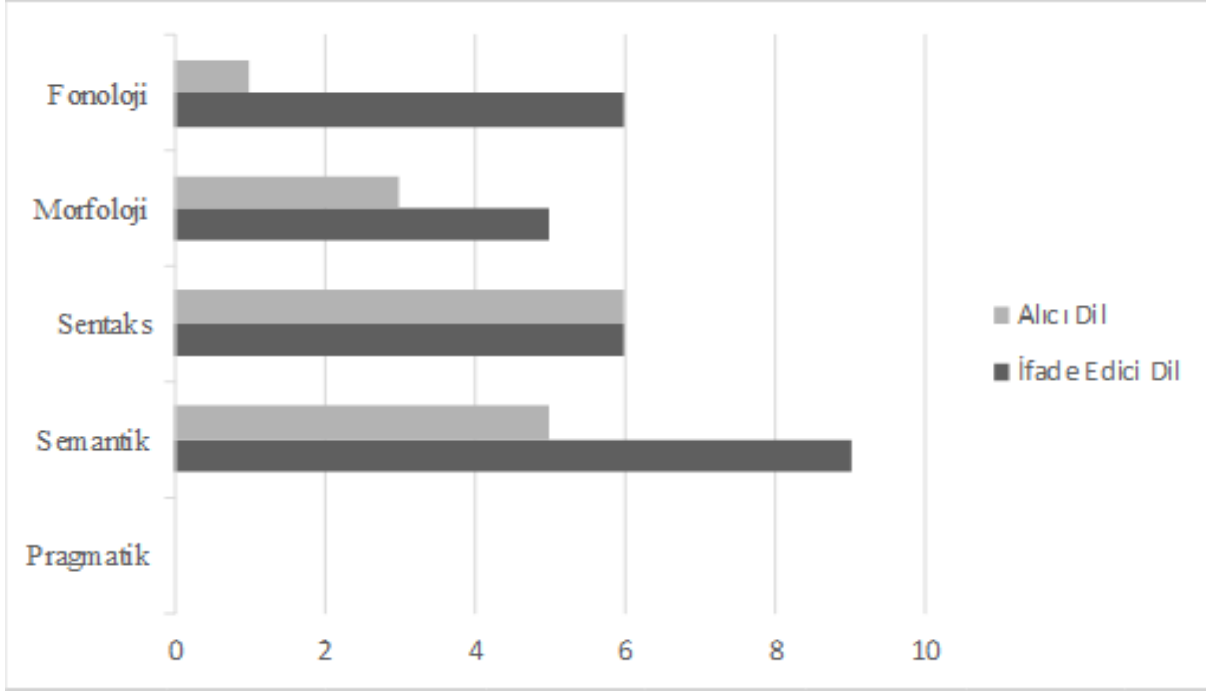
Şekil 2’de görüldüğü üzere 1988-2021 yılları arasında ülkemizde afazili bireylerin dilbilimsel özelliklerinin konu edildiği 16’sı yüksek lisans (%76,2) ve 5’i doktora (%23,8) olmak üzere 21 lisansüstü tez çalışması bulunmaktadır. Yapılan yüksek lisans tezlerinin 10 tanesi (%62,5) Sağlık Bilimleri Enstitüsü’nde, 5’i (%31,25) Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde ve 1’i (%6,25) Enformatik Enstitüsü’nde; doktora tezlerinin ise 3’ü (%60) Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde ve 2’si (%40) Sağlık Bilimleri Enstitüsü’nde yürütülmüştür.

Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Lisansüstü Tezlerde Alıcı ve İfade Edici Dil Alanlarına Göre Dilbilimsel Bileşenlerin Sıklık ve Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin fonolojik, morfolojik, sentaktik, semantik ve pragmatik dil bileşenlerinin, alıcı dil ve ifade edici dil alanlarına göre dağılımı Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil 3

Lisansüstü Tezlerde Dil Alanlarına Göre Dilbilimsel Bileşenlerin Sıklık ve Dağılımı

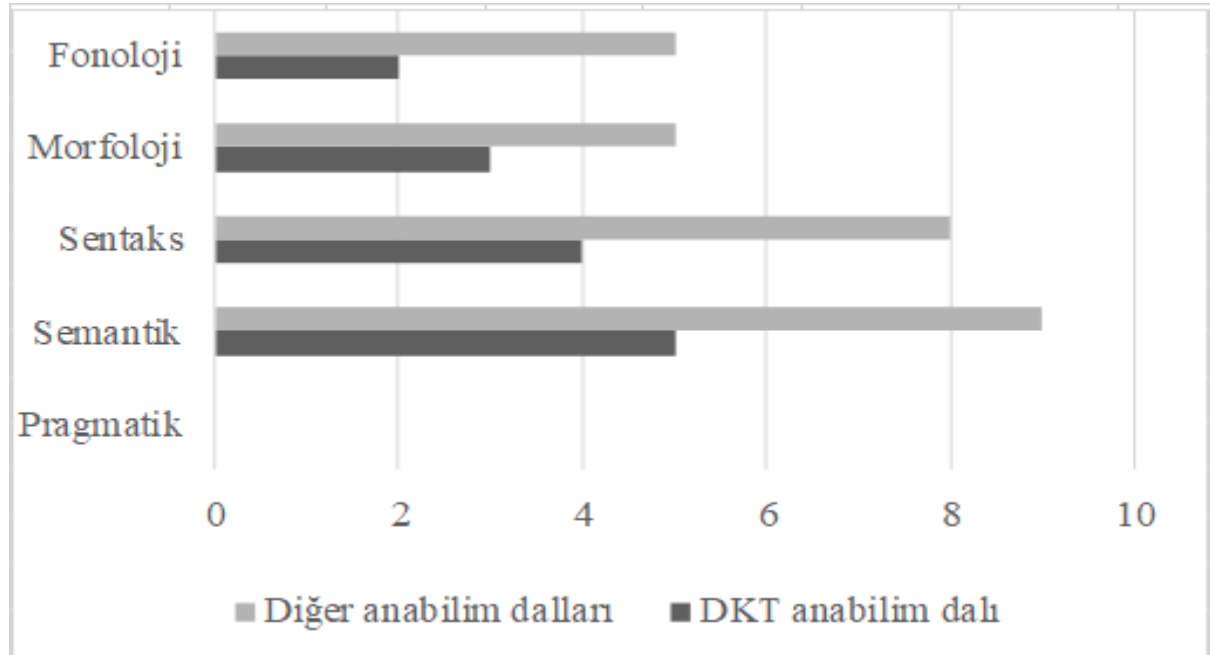
Afazide dilbilimsel bileşenleri inceleyen lisansüstü tezler, alıcı ve/veya ifade edici dil alanına göre dilbilimsel bir bileşeni ya da birden fazla bileşeni dahil etmiştir. Şekil 3'e göre anlama alanında en fazla incelenen dilbilimsel bileşen sentaks (%40) bileşeni olup bunu sırasıyla semantik (%33,33), morfoloji (%20) ve fonoloji (%6,67) bileşenleri takip etmiştir. İfade edici dil alanında ise incelenen dilbilimsel bileşenlerin dağılımı sırasıyla semantik (%34,61), sentaks (%23,08), fonoloji (%23,08) ve morfoloji (%19,23) şeklindedir. Pragmatik bileşen hiçbir lisansüstü tezde incelenmemiştir. Pragmatik bileşen dışarıda tutulduğunda alıcı dil alanında en az çalışılan bileşen fonoloji iken üretim alanında en az çalışılan bileşen morfolojidir. İfade edici dil (%63,4) alanında incelenen dilbilimsel bileşenlerin genel olarak alıcı dil (%36,6) alanındakilere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Lisansüstü Tezlerde DKT ve Diğer Anabilim Dallarına Göre Dilbilimsel Bileşenlerin Sıklık ve Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya dahil edilen afazide dilbilimsel bileşenleri inceleyen lisansüstü tezlerin, dilbilimsel bir bileşeni ya da birden fazla bileşeni incelediği göz önünde bulundurularak DKT Anabilim Dalı ve diğer Anabilim Dallarına göre fonolojik, morfolojik, sentaktik, semantik ve pragmatik dil bileşenlerinin dağılımı Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4

Lisansüstü Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dilbilimsel Bileşenlerin Sıklık ve Dağılımı

Şekil 4'e göre lisansüstü tez çalışmaları farklı dilbilimsel alt bileşenlerin dağılımına göre incelenmiştir. DKT dışı anabilim dallarında sırasıyla fonoloji (%18,52), morfoloji (%18,52), sentaks (%29,63) ve semantik (%33,33) alanları üzerine çalışıldığı, DKT anabilim dalında ise sırasıyla fonoloji (%14,29), morfoloji (%21,43), sentaks (%28,57) ve semantik (%35,71) alanları üzerine çalışıldığı belirlenmiştir. DKT anabilim dalı ve diğer anabilim dallarında en çok semantik alt bileşenle ilgili çalışmaların yapıldığı, bunun yanı sıra tüm

anabilim dallarında dilin pragmatik alt bileşenini inceleyen herhangi bir tez çalışmasının yapılmadığı görülmektedir.

Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Lisansüstü Tezlerde Katılımcıların Afazi Türüne Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Lisansüstü tezlerdeki katılımcıların afazi türlerine bakıldığında tez çalışmalarına sırasıyla hem tutuk hem akıcı afazisi olan, tutuk afazisi olan ve akıcı afazisi olan katılımcıların dahil edildiği Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2

Lisansüstü Tezlerdeki Katılımcıların Afazi Türü

Afazi Türü	n	%
Tutuk Afazi	9	42,86
Hem tutuk hem akıcı afazi	10	47,62
Akıcı afazi	2	9,52

Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Lisansüstü Tezlerde Odaklanılan Alanlar ve Lisansüstü Düzeylere Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Afazinin dilbilimsel bileşenlerinin incelendiği lisansüstü tezlerin odaklandıkları alanlar, afazinin değerlendirilmesi ve afazinin terapisi olarak iki kısımda ele alınmıştır. Afazi terapisi ve afazi değerlendirilmesi alanlarındaki dağılım Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3

Lisansüstü Tezlerin Değerlendirme ve Terapi Olarak Odaklandıkları Alanların Dağılımı

Odaklanılan Alan	n	%
Afazi Değerlendirmesi	17	81
Afazi Terapisi	4	19
Toplam	21	100

Tablo 3’e göre, yapılan 21 tez sırasıyla afazi değerlendirilmesi ve afazi terapisine yöneliktir. Terapi yapılan lisansüstü tezlerin yarısı yüksek lisans ve diğer yarısı doktora tez

çalışmalarından oluşmaktadır. Değerlendirmeye yönelik olan lisansüstü tezlerin ise 14'ü (%82,35) yüksek lisans ve 3'ü (%17,65) doktora tezlerinden oluşmaktadır.

Afazinin Dilbilimsel Bileşenlerini İnceleyen Lisansüstü Tezlerde Geleneksel Olmayan Değerlendirme ve Terapi Tekniklerinin Kullanımına İlişkin Bulgular

Tablo 4'te afazinin dilbilimsel bileşenlerini inceleyen lisansüstü tezlerde, geleneksel olan ve olmayan değerlendirme ve terapi yöntemlerinin kullanımına ilişkin dağılımı verilmiştir.

Tablo 4

Lisansüstü Tezlerde Geleneksel Olan ve Olmayan Değerlendirme ve Terapi Yöntemlerinin Kullanımına İlişkin Dağılımı

Değerlendirme ve Terapi Teknikleri				
	Geleneksel Yöntemler	%	Geleneksel Olmayan Yöntemler	%
Değerlendirme	17	81	0	0
Terapi	1	5	3	14
Toplam	18	86	3	14

Buna göre geleneksel olmayan terapi ve değerlendirme yöntemlerinin, geleneksel terapi ve değerlendirme yöntemlerinden daha az kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel olan değerlendirme ve terapi yöntemlerinin kullanıldığı lisansüstü tezlerin yalnızca bir tanesi afazi terapisine yöneliktir. Geleneksel olmayan yöntemleri kullanan çalışmalar kendi içinde incelendiğinde ise bu çalışmaların tamamında odaklanılan alanın afazi terapisi olduğu belirlenmiştir. Afazinin dilbilimsel bileşenlerine ilişkin olarak yapılan ve geleneksel olmayan yöntemlerin kullanıldığı bu lisansüstü tezlerde, beyin görüntüleme (fMRI, EEG vs.) tekniklerinin kullanılmadığı beyin uyarımı (tDCS, TMS vs.) tekniklerinin ise 21 tezin 3'ünde kullanıldığı belirlenmiştir.

Tartışma

Afazide dilbilimsel bileşenlerin yer aldığı lisansüstü tezler, yapıldıkları üniversite/enstitü/anabilim dalına, yapıldığı yıla, dilbilimsel bileşenlerin alıcı dil ya da ifade edici dil alanında mı incelendiğine, hangi dilbilimsel alt bileşen ya da bileşenleri incelediğine, DKT ve DKT dışı alanlardaki dağılımına, incelenen afazi türüne, odaklandıkları alana (değerlendirme/terapi), kullandıkları değerlendirme ve terapi yöntemleri değişkenlerine yönelik olarak incelenerek elde edilen bulgular kapsamında tartışılmıştır.

Afazide dilbilimsel bileşenlere ilişkin yapılan lisansüstü tezlerin yapıldığı enstitü temelinde bakıldığında, yüksek lisans ya da doktora ayrımı yapılmaksızın genel olarak lisansüstü düzeyde yapılan tezler bağlamında ağırlıklı olarak, sağlık bilimleri enstitüsüne bağlı bilim dallarınca yapıldığı belirlenmiştir. Bu durumun, ilgi alanları ve kapsamı içinde özellikle edinilmiş dil bozuklukları olabilecek olan DKT, odyoloji ve konuşma bozuklukları ve sinirbilim gibi bölümlerin sağlık bilimleri enstitüsüne bağlı olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bu konuda yapılan lisansüstü tezlerin bağlı olduğu anabilim dalları bağlamında incelendiğinde ise DKT dışındaki anabilim dallarında yapılmış tezlerin, DKT alanında yapılanların yaklaşık üç katı olduğu belirlenmiştir. Bunun altında yatan nedenin, DKT anabilim dalının ülkemizde ilk olarak 2000 yılında yüksek lisans düzeyinde eğitim vermeye başlamış olmasından ve diğer anabilim dallarına göre daha genç bir anabilim dalı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumla ilişkili olarak, 2004 yılından itibaren afaziyle ilgili lisansüstü tezlerin artışındaki ivmenin DKT bölümlerinin sayısındaki artışla da bağlantısı olabilir. Bu konudaki tezlerin yapıldığı üniversiteler bağlamında ele alındığında ise en fazla tezin alfabetik sıraya göre Anadolu ve Ankara Üniversiteleri'nde yazıldığı belirlenmiştir. Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi'ne göre daha genç bir üniversite olmasına rağmen bu konuda yapılmış lisansüstü tezlerin sayısı eşittir. Bu iki üniversitede diğer üniversitelere kıyasla afazide dilbilimsel bileşenler konusunda daha fazla

sayıda lisansüstü tez yapılmasının nedenine ilişkin bir yordama yapıldığında; Ankara Üniversitesi'nin kendi bünyesinde hem KBB Hastalıkları hem de Dilbilim gibi afaziyle ilişkili tezlerin yapıldığı birden fazla anabilim dalını, Anadolu Üniversitesi'nin ise ülkemizde ilk olarak faaliyete geçen DKT anabilim dalını bünyesinde barındırmasından kaynaklı olabileceği sonucuna varılmıştır.

Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımına ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde, 48 yıllık bir zaman aralığında 'afazi' terimi ile yapılan aramada ilk lisansüstü çalışmanın 1973 yılında yapıldığı ancak belirli birtakım fizik tedavi tekniklerinin afazili bireylerin konuşmasına etkisi değerlendirdiğinden bu incelemenin kapsamına dahil edilmemiştir. Ülkemizde afazide dilbilimsel bileşenleri inceleyen ilk yüksek lisans tezi 1988 yılında, ilk doktora tezi ise 1999 yılında yapılmıştır. Bu konuda yapılan tezlerden yüksek lisans düzeyinde yapılanlar doktora düzeyinde yapılan tezlerin yaklaşık üç katıdır. Bu durumun doktora programlarının sayısının, yüksek lisans programlarına göre daha az olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. 1988-2021 yılları arasındaki süreçte son yıllarda özellikle yüksek lisans tezlerinde bir artış söz konusudur. Bu artışın, son yıllarda açılan üniversitelerin sayısındaki artışla ya da (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2021) bu konuya olan ilginin artmasıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin afazide dilbilimsel bileşenlerin anlama ve üretim alanlarına göre dağılımına ilişkin veriler, afazide ifade edici dil alanında yapılan çalışmaların alıcı dil alanında yapılanlara göre daha fazla sayıda olduğunu göstermektedir. Lisansüstü tezlerin bir kısmında yalnızca bir dilbilimsel bileşen incelenirken bir kısmında birden fazla dilbilimsel bileşen incelenmiştir. İfade edici dil alanında dilbilimsel bileşenlerden semantik, en fazla çalışma yapılan bileşen iken anlama alanında ise sentaks en fazla çalışma yapılan bileşen olarak belirlenmiştir. Anlama ve üretim ayrımı gözetilmeksizin genel olarak bakıldığında afazide en fazla çalışılan dilbilimsel bileşenin semantik bileşen olduğu

belirlenmiştir. Alıcı dil alanında incelenen dilbilimsel bileşenlerin sıklığı sırasıyla sentaks, semantik, morfoloji, fonoloji iken ifade edici dil alanında ise ilk sırada semantik, ikinci sırada sentaks ve fonoloji, son sırada ise morfoloji yer almaktadır. Her iki dil alanında da afazide pragmatik bileşenle ilgili bir lisansüstü çalışma yapılmamıştır. Pragmatik bileşenle ilgili yapılmış bir lisansüstü çalışmanın bulunmaması, pragmatik bileşenin değerlendirilmesini ve nicelleştirilmesini sağlayacak araçların yetersizliğinden kaynaklı olabileceği gibi afazide pragmatik bileşenin diğer bileşenler kadar ilgi görmemesinden kaynaklı olabilir. Ayrıca sondan eklemeli bir dil olan Türkçe’de dil kaybına neden olan afazi gibi edinilmiş bir dil bozukluğunda morfolojinin en az çalışılan bileşenlerden biri olması ilgi çekicidir.

Afazide dilbilimsel bileşenlerin incelendiği lisansüstü tezlerde çalışmaya katılan afazili bireylerin akıcı ve tutuk oluşlarına göre afazi türleri incelendiğinde her iki afazi türüne sahip katılımcının yer aldığı çalışmaların tek başına akıcı afazisi ya da tek başına tutuk afazisi olan katılımcıların yer aldığı çalışmalara göre daha fazla olduğu ve bunu sırasıyla tutuk afazi ve akıcı afazili katılımcıların olduğu çalışmaların takip ettiği belirlenmiştir. Bu duruma tutuk afazinin görülme sıklığının, akıcı afaziye göre daha fazla olmasının (Lahiri ve ark., 2019) yanı sıra tutuk afazide alıcı dilin daha az etkilenmesi nedeniyle kooperasyonun daha iyi olmasının neden olabileceği düşünülmektedir.

Bu konuda yapılan lisansüstü tezlerden afazide değerlendirmeye ilişkin olanlar, terapiye ilişkin yapılan çalışmaların yaklaşık dört katı olup afazide terapiden çok afazide değerlendirmeye odaklandığı belirlenmiştir. Tezlerde ağırlıklı olarak afazili bireylerin var olan dil özelliklerinin değerlendirilmesi hedeflenmiş ancak dil terapi müdahalesinin etkisine ilişkin çalışmalar, değerlendirme çalışmalarına göre daha az yapılmıştır. Kanıta dayalı araştırmalar piramidinde kanıt düzeyi en yukarıda olan, uygulamanın yapılmadığı bir kontrol ve uygulamanın yapıldığı bir terapi grubunun bulunduğu ve uygulamanın etkisinin değerlendirildiği randomize kontrollü çalışmalar, afazide terapi müdahalesinin etkililiğini

belirlemede önemli olmaktadır. Dolayısıyla, randomize kontrollü çalışma şeklinde desenlenmiş tezlerin sayısının yeterli olmadığı gözlenmiştir.

Afazide dilbilimsel bileşenlere ilişkin yapılan tezlerde değerlendirme ve terapide çoğunlukla davranışsal teknikler kullanılırken beyin uyarımı gibi destekleyici yaklaşımlara ilişkin uygulamalara az sayıda yer verilmiştir. Afazide destekleyici yaklaşımlardan en sık kullanılanı beyin uyarım yöntemleri olup yapılan tezlerde transkranial manyetik uyarım (TMU) ile yapılan bir teze; transkranial doğru akım uyarımı (tDAU) ile yapılan iki teze ulaşılmıştır. Beyin görüntüleme teknikleriyle yapılan bir çalışmaya ise rastlanmamıştır.

Afazide dilbilimsel bileşenlere ilişkin yapılmış olan lisansüstü tezlerin incelendiği bu çalışma sonucunda DKT yüksek lisans ve doktora programlarında afazide dilbilimsel bileşenlere yönelik çalışmaların sayısının artması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle eklemeli bir dil yapısına sahip olan Türkçe’de morfoloji araştırmalarının artması hem değerlendirme araçlarının dile özgü özelliklerini daha hassas olarak ölçebilmesini sağlamak için hem de afazi terapisinde dile özgü etmenleri göz önünde bulundurarak daha kapsamlı terapi desenleri oluşturabilmede bu alanda yapılacak çalışmalar büyük önem taşımaktadır ve bu nedenle bu konuya ilginin artması gerekmektedir.

Morfolojinin yanı sıra dilin kullanımıyla ilgili pragmatik bileşenin yapılan tezlerde oldukça ihmal edilen bir bileşen olduğu belirlenmiştir. Buna karşın son yıllarda afazi literatüründe dilin işlevsel kullanımının önemi vurgulanmakta olup pragmatik yaklaşımlar temelinde, afazide kullanılan terapi tekniklerinde artış olmuştur (Davis & Wilcox, 1985; Doyle ve ark., 1989; Holland, 1991). Afazi terapisinde pragmatik yaklaşıma dayalı terapiler, ekolojik olarak geçerli olmasının yanı sıra dilin işlevsel kullanımını ön planda tutmakta ve özellikle aile katılımını da desteklemektedir (Holland, 1991). Bu açıardan Türkçe konuşan afazili bireylerde pragmatik bileşenin hem değerlendirme hem de terapisine ilişkin yapılacak çalışmalar önem taşımaktadır.

Ayrıca, mevcut duruma bakıldığında afazi terapisine/sağaltımına yönelik tezlerin sayısının da oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Belirli terapi tekniklerinin etkililiğini saptamaya yönelik randomize kontrollü çalışmaların sayısını arttırmak alana yarar sağlayacaktır.

Son yıllarda özellikle afazi gibi nöro-plastik reorganizasyon gerektiren bozukluklarda TMU ve tDAU gibi girişimsel olmayan beyin uyarım tekniklerinin kullanımı hız kazanmış olup alınan sonuçlar umut vaat edicidir. Henüz bir en iyi uygulama olarak tanımlanamasa da terapötik bir araç olarak optimize edilebilmesi ve afazi rehabilitasyonu için rutin klinik pratikte uygulanabilmesi için bu alandaki çalışmaların artması gereklidir (Fridriksson ve ark., 2012). Her ne kadar afazide dilbilimsel bileşenlerin incelendiği lisansüstü tezlerde son yıllarda beyin uyarım yöntemlerinin kullanımında bir artış görülse de halen bu alandaki çalışmaların sayısı sınırlıdır. Hem çalışmaların sayısındaki artışın katlanarak devam etmesi hem de sinirbilim, dilbilim ve DKT anabilim dalları arasındaki iş birliğinin artmasının afazide dil rehabilitasyonu alanında yapılacak tez ve çalışmalara büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ardila, A. (2010). A proposed reinterpretation and reclassification of aphasic syndromes. *Aphasiology*, 24(3), 363–394. <https://doi.org/10.1080/02687030802553704>
- Bates, E., Wulfeck, B. ve MacWhinney, B. (1991). Cross-linguistic research in aphasia: an overview. *Brain and Language*, 41(2), 123–148. [https://doi.org/10.1016/0093-934X\(91\)90149-U](https://doi.org/10.1016/0093-934X(91)90149-U)
- Berthier M. L. (2005). Post stroke aphasia: epidemiology, pathophysiology, and treatment. *Drugs & Aging*, 22(2), 163–182. <https://doi.org/10.2165/00002512-200522020-00006>
- Clough, S. & Gordon, J. K. (2020). Fluent or nonfluent? Part A. Underlying contributors to categorical classifications of fluency in aphasia. *Aphasiology*, 34(5), 515–539. <https://doi.org/10.1080/02687038.2020.1727709>

- Davis, G. A. (2007). *Aphasiology: Disorders and clinical practice* (2. Baskı). Pearson/Allyn & Bacon.
- Davis, G. A. & Wilcox, M. J. (1985). *Adult aphasia rehabilitation: Applied pragmatics*. (2. Baskı). College-Hill Press.
- Doyle, P. J., Goldstein, H., Bourgeois, M. S. ve Nakles, K. O. (1989). Facilitating generalized requesting behavior in Broca's aphasia: An experimental analysis of a generalization training procedure. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 22(2), 157-170. <https://doi.org/10.1901/jaba.1989.22-157>
- Dronkers, N. F., Ivanova, M. V. ve Baldo, J. V. (2017). What do language disorders reveal about brain-language relationships? from classic models to network approaches. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS*, 23(9-10), 741–754. <https://doi.org/10.1017/S1355617717001126>
- Fridriksson, J. Hubbard, H. I. ve Hudspeth, S. G. (2012). Transcranial brain stimulation to treat aphasia: A clinical perspective. *Seminars In Speech and Language*, 33(3), 188–202. <https://doi.org/10.1055/s-0032-1320039>
- Goodglass, H. (1983). Linguistic aspects of aphasia. *Trends in Neurosciences*, 6, 241-243. [https://doi.org/10.1016/0166-2236\(83\)90102-9](https://doi.org/10.1016/0166-2236(83)90102-9)
- Goodglass, H. & Kaplan, E. (1972). *The assessment of aphasia and related disorders*. Lea & Febiger.
- Holland, A. L. (1991). Pragmatic aspects of intervention in aphasia. *Journal of Neurolinguistics*, 6(2), 197–211. [https://doi.org/10.1016/0911-6044\(91\)90007-6](https://doi.org/10.1016/0911-6044(91)90007-6)
- Irwin, W. H., Wertz, R. T. ve Avent, J. R. (2002). Relationships among language impairment, functional communication, and pragmatic performance in aphasia. *Aphasiology*, 16(8), 823-835. <https://doi.org/10.1080/02687030244000086>
- Kemmerer, D. (2015). *Cognitive neuroscience of language*. Psychology Press.
- Lahiri, D., Dubey, S., Ardila, A., Sawale, V. M., Roy, B. K., Sen, S. ve Gangopadhyay, G. (2019). Incidence and types of aphasia after first-ever acute stroke in Bengali speakers: Age, gender, and educational effect on the type of aphasia. *Aphasiology*, 34(6), 709-722. <https://doi.org/10.1080/02687038.2019.1630597>
- Marusch, T., Jäger, L. A., Burchert, F. ve Nickels, L. (2017). Verb morphology in speakers with agrammatic aphasia. *The Mental Lexicon*, 12(3), 373–403. <https://doi.org/10.1075/ml.17006.mar>
- Maviş, İ., Arslan, S. ve Aydin, Ö. (2019). Comprehension of word order in Turkish aphasia. *Aphasiology*, 34(8), 999-1015. <https://doi.org/10.1080/02687038.2019.1622646>

- Özge, D., Çiyiltepe, M. ve Tekman, H. G. (2020). Last-acquired-first-forgotten: Interpretation of turkish relative clauses in typically developing children and adults with broca's aphasia. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 33-53. <https://doi.org/10.18492/dad.696304>
- Radanovic, M. & Mansur, L. L. (2011). *Language disturbances in adulthood: New advances from the neurolinguistics perspective*. Bentham Science Publishers.
- Rao P. R. (1994). The aphasia syndromes: Localization and classification. *Topics in Stroke Rehabilitation*, 1(2), 1–13. <https://doi.org/10.1080/10749357.1994.11754016>
- Sheehy, L. M. (2006). Crossed aphasia: A review of the syndrome. *Perspectives on Neurophysiology and Neurogenic Speech and Language Disorders*, 16(1), 11-16. <https://doi.org/10.1044/nnsld16.1.11>
- Tee, B. L. & Gorno-Tempini, M. L. (2019). Primary progressive aphasia: A model for neurodegenerative disease. *Current Opinion in Neurology*, 32(2), 255–265. <https://doi.org/10.1097/WCO.0000000000000673>
- Thompson, H. E., Robson, H., Lambon Ralph, M. A., ve Jefferies, E. (2015). Varieties of semantic 'access' deficit in Wernicke's aphasia and semantic aphasia. *Brain*, 138(12), 3776–3792. <https://doi.org/10.1093/brain/awv281>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). *Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2018 (Yayın No: 30626)*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-Nedeni-Istatistikleri-2018-30626> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 25.08.2022).
- Van Hees S., McMahon K., Angwin A., de Zubicaray G., Read S. ve Copland D. A. (2014a). A functional MRI study of the relationship between naming treatment outcomes and resting state functional connectivity in post-stroke aphasia. *Human Brain Mapping*. 35(8), 3919–3931. <https://doi.org/10.1002/hbm.22448>
- Van Hees S., McMahon K., Angwin A., de Zubicaray G., Read S. ve Copland D. A. (2014b). Changes in white matter connectivity following therapy for anomia post stroke. *Neurorehabilitation and Neural Repair*. 28(4):325–334. <https://doi.org/10.1177/1545968313508654>
- Wach, E. & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 25.08.2022).
- Wu, C., Qin, Y., Lin, Z., Yi, X., Wei, X., Ruan, Y. ve He, J. (2020). Prevalence and impact of aphasia among patients admitted with acute ischemic stroke. *Journal of Stroke and Cerebrovascular Diseases*, 29(5), 104764. <https://doi.org/10.1016/j.jstrokecerebrovasdis.2020.104764>

Yarbay Duman, T., Kurada, H.-Z. ve Aydın, Ö. (2020). Subject–verb agreement dependency in Turkish Broca’s aphasia: Impairments in event occurrence and consequences for discourse-linking. *Aphasiology*, 35(3), 372-390. <https://doi.org/10.1080/02687038.2020.1712583>

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı) Seçkin Yayıncılık.

Yazar Katkıları/Author Contributions: **Özlem Öge Daşdöğen:** Fikir/Kavram, Danışmanlık/Denetleme, Analiz/Yorum, Literatür Taraması, Makale Yazımı, Eleştirel İnceleme; **Müzeyyen Kahraman:** Fikir/Kavram, Tasarım/Yöntem, Danışmanlık/Denetleme, Analiz/Yorum, Makale Yazımı, Eleştirel İnceleme; **Harun Ayas:** Fikir/Kavram, Tasarım/Yöntem, Veri Toplama ve/veya İşleme, Analiz/Yorum, Makale Yazımı; **Beril Çıyrak:** Fikir/Kavram, Veri Toplama ve/veya İşleme, Literatür Taraması; **Buse Demir:** Fikir/Kavram, Veri Toplama ve/veya İşleme, Literatür Taraması.

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest: Yazarlar makalenin hazırlanması ve basımı esnasında hiç bir kimse veya kurum ile çıkar çatışması içinde olmadıklarını beyan etmişlerdir./The authors have declared that no conflict of interest existed with any parties at the time of publication.

Ekler

Ek-1: Araştırma Kapsamında İncelenen Lisansüstü Tezlerin Listesi

- Açan-Budak, A. (2008). *Türk broka afazili hastalarda agramatizm: betimleyici bir vaka çalışması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Adıgüzel, S. (2019). *İletim afazisinde transkraniyal doğru akım uyarım etkinliğinin değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, B. (2016). *Broca afazisinde ve sekonder apraksinin eşlik ettiği broca afazisinde sözdizimsel çalkalamanın işlenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atalık, G. (2019). *Afazili bireylerde adlandırma becerisini iyileştirmeye yönelik mobil ekipman uyumlu yazılımın geliştirilmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, B. (2014). *Türk afazi hastalarında deyimlerin anlamlandırılması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Baykal, N. (1988). *Sensör ve motor afazililer tarafından Türkçe'deki fonemlerin ayırdedilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cangöğçe, Ö. (2003). *Broca afazisinde ezgi örüntüleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Civak-Tan, P. (2020). *Türk afazili bireylerin figüratif dili anlamlandırma süreçleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çıtav, N. (2004). *Anadili türkçe olan akıcı tip afazili bireylerin tekrarlar ve adlandırma etkinliklerinde parafazi kullanımlarının değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Doğruöz, N. M. (2020). *Afazili bireyler ve sağlıklı bireylerdeki sıfat kullanımı*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eksiner, H. (2020). *Tutuk afazi tanısı konmuş bireylerde ezgi görünümleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu-Uzun, D. (2019). *Afazide transkraniyal doğru akım uyarımının sentaktik işlemlemeye etkisi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eroğlu, D. (2011). *Broca ve iletim tipi afazilerde öznel ve nesnel geçişsiz eylemlerin kullanımı*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Karalı, F. S. (2015). *Türkçe konuşan tutuk ve akıcı afazililerin farklı cümle tiplerini anlaması ve üretmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kurada, H. Z. (2015). *Türkçe dilbilgisiz afazide zaman göndergesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kükürt, D. (2004). *Türkçe ile ilgili tümleçlerinin broca afazili hastalar ve çocuklar tarafından araştırılması*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Enformatik Enstitüsü, Ankara.
- Maviş, İ. (1999). *Sözyitimi iki olguda türkçe biçimbirim kullanımının ve kendiliğinden iyileşmenin izlenmesi: örnekölçü çalışması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özcan, A. (2009). *Beyindilbilimi açısından afazili hastalarda perseverasyon*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ulusoy, S. (2010). *Afazili Türk hastalarda adlandırma sorunu*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ulusoy, S. (2020). *Afazili bireylerde Türkçe üye yapısının algılanması ve üretimi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaşa, İ. (2021). *Tutuk afazili bireylerde dil ve konuşma terapisinin ve transkraniyal manyetik uyarım (TMU) tedavisinin etkililiğinin araştırılması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.